

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 6

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

1. นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
2. วิศวกรสังคม
3. โครงการจิตอาสาและปฏิบัติการภาคสนาม
4. บทสรุป

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. สามารถอธิบายความหมายของนวัตกรรมได้
2. สามารถแจกแจงประเภทของนวัตกรรมได้
3. สามารถประยุกต์ใช้นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม
4. สามารถวิเคราะห์คุณลักษณะของวิศวกรสังคม ตลอดจนงานประยุกต์ใช้เครื่องมือ
วิศวกรสังคมได้
5. สามารถดำเนินการโครงการจิตอาสาได้
6. สามารถปฏิบัติการภาคสนามได้

วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนรู้การสอนประจำบท

1. ศึกษาเอกสารประกอบการสอนบทที่ 6
2. บรรยาย
3. ซักถาม แสดงความคิดเห็น การร่วมกิจกรรม
4. ทำแบบฝึกหัดท้ายบทที่ 6
5. ปฏิบัติการภาคสนามในพื้นที่ต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน บทที่ 6
2. เพาเวอร์พอยต์
3. ใบงาน
4. แบบฝึกหัดท้ายบทที่ 6

การวัดผลและประเมินผล

1. ประเมินผลจากกิจกรรมการเรียนรู้ การศึกษาเอกสารประกอบการสอน
2. ประเมินผลจากการทำแบบฝึกหัดท้ายบทที่ 6
3. ประเมินผลจากการดำเนินโครงการจิตอาสาและปฏิบัติการภาคสนาม

บทที่ 6

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น (Innovation For Local Development)

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น(Innovation For Local Development) อาจจะมี ความหมายใกล้เคียงกับนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) สังคมของมนุษย์เรียนรู้วิธีการ สร้างนวัตกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยและสร้างสังคมของมนุษย์เพื่อการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติสุข การแก้ไขปัญหาทางสังคมเรื่องต่าง ๆ ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทที่แตกต่างหลากหลายของแต่ละสังคม จำเป็นต้องอาศัยการประดิษฐ์และ การคิดค้นสิ่งต่าง ๆ เพื่อการดำรงคงอยู่ของสังคม การอำนวยความสะดวกสบายเพื่อพัฒนา ท้องถิ่น นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจึงมีความสำคัญสำหรับการขับเคลื่อนและพัฒนา ท้องถิ่นทำให้ชีวิตดีขึ้น นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจึงเป็นนวัตกรรมทางสังคม มีความต่าง จากนวัตกรรมอื่น ๆ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมและดึงความร่วมมือของคนในชุมชนสังคม นั้น ๆ เพื่อให้เข้ามาร่วมกันขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงและนาท้องถิ่น ดังนั้น นวัตกรรมเพื่อการ พัฒนาท้องถิ่น จึงถือเป็นการประยุกต์ใช้นวัตกรรมเพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาสังคม เป็น นวัตกรรมที่สะท้อนจิตวิญญาณและความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มีเป้าหมายเพื่อการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนและสังคมให้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น เป็นนวัตกรรมที่ สามารถตอบสนองและแก้ปัญหาของสังคมได้อย่างเหมาะสม เนื้อหาสำคัญในบทนี้ ประกอบด้วย 1.นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น 2.วิศวกรรมสังคม 3.โครงการจิตอาสาและ ปฏิบัติการภาคสนาม และ4.บทสรุป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เป็นการนำความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการ ใหม่ ๆ ที่ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น นักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ อย่างหลากหลาย ดังต่อไปนี้

อภิชัย พันธเสน (2560) ได้นิยามความหมายของนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ว่าเป็นนวัตกรรมที่ถูกคิดค้นเพื่อนำมาขับเคลื่อนแก้ไขปัญหาในท้องถิ่น การสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ที่จะนำไปสู่การสร้างมูลค่าเศรษฐกิจ รวมถึงการมุ่งปรับการบริหารจัดการ เป็นกระบวนการ สร้างความร่วมมือบนฐานการให้คุณค่าที่ไม่ได้มุ่งหวังเพียงกำไรเท่านั้น เป็นนวัตกรรมที่มุ่งสู่

คุณค่า (Value driven innovation) เป็นคุณค่าที่เกิดจากการได้เสียสละทรัพยากรของตนเพื่อสร้างประโยชน์ส่วนรวม โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาของโลกที่ซับซ้อน เป็นความคาดหวังสำคัญ ของ “นวัตกรรมสังคม (Social innovation)” จึงเป็นไปเพื่อการแก้ปัญหาสังคม ซึ่งมีลักษณะที่ หลากหลาย ส่วนหนึ่งคือ การประกอบการสังคมของผู้ประกอบการจากกลุ่มที่ไม่ใช่ภาครัฐ (ภาคที่ 1) แต่มาจากภาคธุรกิจ/เอกชน (ภาคที่ 2) หรือองค์กรพัฒนาเอกชน (ภาคที่ 3) คุณค่า อันเกิดจากการประกอบการในลักษณะดังกล่าวมีผลให้เกิดประโยชน์สุข ซึ่งสอดคล้องกับ ลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการยกตัวใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นประจำในวิถี ชีวิตทางสังคม

กาญจนา แสงลิมสุวรรณ (2555 : 13) นวัตกรรมทางสังคม คือ นวัตกรรมใหม่ ทางความคิดที่พัฒนาสังคมและช่วยเสริมสร้างความสามารถทางสังคม ความสำคัญของ นวัตกรรมทางสังคม คือ วิธีการ หลักการ แนวคิดและโครงสร้างที่เป็นที่ต้องการทาง สังคม เช่น ระบบการศึกษา การพัฒนาชุมชน สุขภาพ รวมถึงการเสริมสร้างสังคมให้มี อารยธรรม

โกวิทย์ พวงงาม (2558 : 11) ให้ความหมายนวัตกรรมทางสังคม หมายถึง การ เปลี่ยนแปลงในสิ่งๆ ที่จัดตั้งขึ้นมาโดยการใช้แบบฉบับใหม่ๆ หรือสาระสำคัญใหม่ๆ อาทิ แนวคิดใหม่ๆ การปฏิบัติใหม่ๆ หรือการเคลื่อนเลื่อนไหลของทรัพยากรใหม่ๆ โดยเฉพาะ อย่างยิ่ง การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงผ่านการ จัดการปัญหาสังคมที่ยากต่อการแก้ไข

ทรงศักดิ์ รักพวง และคณะ (2562 : 209) ได้ให้ความหมายนวัตกรรมทางสังคม ไว้ว่า เป็นสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน เป็นเครื่องมือหรือกลไกใหม่ๆ ที่ส่งผลต่อการ เปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของคนในสังคมดีขึ้น และยังมีผลต่อการสร้าง สังคมที่เปลี่ยนไปในทางที่ดีผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีความยืดหยุ่น เป็นพลวัตจนกลายเป็นกิจกรรมที่ดึงมาเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) Gaulier-Grice (2010 : 4) ได้ให้ความหมายนวัตกรรมทางสังคม หมายถึง นวัตกรรมใหม่ ทางความคิดที่พัฒนาสังคมและช่วยเสริมสร้างความสามารถทางสังคม ทั้งนี้นวัตกรรม ทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสถาบันโครงสร้างขององค์กร

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (2564 : 1) อธิบายนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) คือแนวคิดและวิธีการใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม ทั้งปัญหาที่มีอยู่แล้วแต่ยังแก้ไขไม่ได้ด้วยวิธีการทั่วไป และปัญหาใหม่ที่เพิ่งปรากฏขึ้น ในปัจจุบัน คนไทยมีความสนใจในการพัฒนานวัตกรรมทางสังคม เพื่อแก้ปัญหาตั้งแต่ในระดับชุมชนของตน ไปจนถึงระดับประเทศ โดยผู้ที่สนใจมีบทบาทและพื้นฐานที่หลากหลายกว้างขวางมาก ไม่ว่าจะเป็นนักเรียน นักศึกษา คนในชุมชน บุคลากรในสถาบันการศึกษา ระบบสาธารณสุข บริษัทเอกชน หน่วยงานของรัฐ และองค์กรสาธารณประโยชน์ เป็นต้น

ชินุทัย กาญจนจิตรา และวาสนา อิมเอม (2544 อ้างถึงใน บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา, 2562 : 10) นวัตกรรมทางสังคม คือ สิ่งใหม่ที่สร้างขึ้นมาจากความคิดสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเป็น กระบวนการ ผลิตภัณฑ์ หรือรูปแบบการพัฒนาที่เป็นที่ยอมรับเพื่อแก้ไขและตอบสนองต่อปัญหาทางสังคม นอกจากนี้ยังต้องสามารถที่จะแพร่กระจายไปยังสังคมอื่น ๆ ได้โดยที่นวัตกรรมเพื่อสังคมนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 อย่าง ได้แก่ 1) มีความใหม่และตรงตามความต้องการของสังคม 2) เกิดขึ้นได้จริงและสามารถแพร่กระจายไปสู่สังคมได้ และ 3) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นของสังคม กล่าวโดยสรุป นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น หมายถึง สิ่งใหม่ที่ถูกคิดค้นสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม หรือตอบสนองความต้องการของสังคมให้ความสำคัญกับวิธีการ หลักการ แนวคิดและโครงสร้างที่เป็นที่ต้องการทางสังคมและส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น สร้างสถานะที่สมดุล ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างความมั่นคงและยั่งยืนจากการพัฒนา โดยมีองค์ประกอบ ได้แก่ มีความใหม่ที่ตรงตามความต้องการของสังคม ทำให้เกิดขึ้นจริงได้ และมีคุณค่าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ดีขึ้น เช่น โครงการพัฒนาตามประเด็นต่าง ๆ เป็นตัวอย่างนวัตกรรมทางสังคมที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นในหลายมิติ ทั้งด้านวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และเศรษฐกิจ เป็นต้น โครงการพัฒนาเป็นนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น สร้างให้คุณภาพชีวิตผู้คนดีขึ้น

1.1 องค์ประกอบของนวัตกรรม

อัจฉรา จันทร์ฉาย (2553 : 54) ได้อธิบายองค์ประกอบของนวัตกรรม มีอยู่ 3 ประการ คือ

1. ความใหม่ (Newness) สิ่งที่จะได้รับการยอมรับว่า มีคุณลักษณะ เป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องมีก็คือ ความใหม่ หมายถึง เป็นสิ่งใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้น ซึ่ง อาจจะมีลักษณะเป็นตัวผลิตภัณฑ์บริการ หรือกระบวนการ โดยจะเป็นการปรับปรุงจาก ของเดิมหรือพัฒนาขึ้นใหม่เลยก็ได้

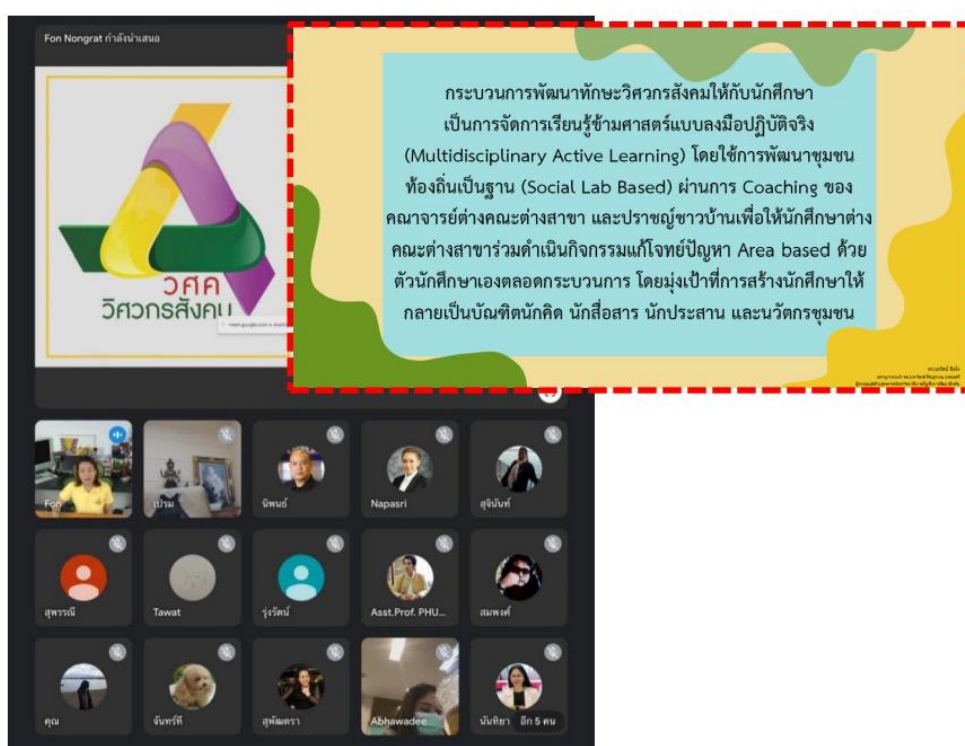
2. การใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ (Knowledge and Creativity Idea) หมายความว่า สิ่งที่จะถือเป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องเกิดจากการใช้ ความรู้และความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานของการพัฒนาให้เกิดขึ้นใหม่ ไม่ใช่เกิดจากการ ลอกเลียนแบบการทำซ้ำ เป็นต้น

3. ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Benefits) และสังคม (Social) ก็คือ การให้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ หรือการสร้างความสำเร็จในเชิงพาณิชย์ กล่าวคือ นวัตกรรม จะต้องสามารถทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นได้จากการพัฒนาสิ่งใหม่นั้นๆ ซึ่ง ผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นสามารถวัดได้เป็นตัวเงินโดยตรง และในเชิงสังคมเป็นการสร้าง คุณค่า ซึ่งไม่สามารถวัดเป็นตัวเงินได้

สรุปได้ว่า จากองค์ประกอบของ “นวัตกรรม” คือ สิ่งใหม่ที่เกิดจาก การใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม เมื่อพิจารณา องค์ประกอบของนวัตกรรมในมิติของนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจึงมองเห็นแสง สว่างไปยังสิ่งใหม่ที่ชุมชนท้องถิ่นร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อสนองตอบต่อวิถีชีวิต เป็น ประโยชน์ส่วนรวมและหมายรวมถึงทุกสิ่งอย่างที่ถูกคิดค้นสร้างขึ้นใหม่ให้มีคุณค่าต่อการ ดำรงชีวิตและมีมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชน และสังคมประเทศชาติ

2. วิศวกรสังคม

นงรัตน์ อิศโร (2564) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “วิศวกรสังคม” ว่าเป็นกระบวนการพัฒนาทักษะให้กับนักศึกษาโดยการจัดการเรียนรู้แบบข้ามศาสตร์และลงมือปฏิบัติจริง (Multidisciplinary Active Learning) ที่ใช้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน (Social Lab Based) ผ่านการ Coaching ของคณาจารย์ต่างคณะต่างสาขา และเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเพื่อให้นักศึกษาหลากหลายสาขาเข้ามาร่วมดำเนิน ร่วมกิจกรรมการแก้ไขโจทย์ปัญหาเชิงพื้นที่ (Area Based) ด้วยตัวนักศึกษาเองตลอดกระบวนการ โดยมุ่งเป้าที่การสร้าง นักศึกษาให้กลายเป็นบัณฑิตนักคิด เป็นนักสื่อสาร เป็นนักประสาน และเป็นนักนวัตกรรม ดังภาพที่ 6.1

ภาพที่ 6.1 วิศวกรสังคม จากคำบรรยายของนงรัตน์ อิศโร

ที่มา: สำนักวิชาการทั่วไป (GE) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (18 ตุลาคม 2564)

คำว่า “วิศวกรสังคม” ไม่มีนิยามตรงตัวแต่มีการอธิบายองค์ประกอบของวิศวกรสังคมไว้ว่าเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะความสามารถและความชำนาญการสังเกต การตั้งคำถาม การฟังอย่างไตร่ตรอง การสร้างกัลยาณมิตรที่สะท้อนลักษณะของบุคคลออกมาเป็นคนที่มีความสามารถด้านการคิด การสื่อสาร การประสาน และการสร้างนวัตกรรม นิยามของวิศวกรสังคม จึงหมายถึงผู้ที่มีความสามารถในคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เป็นเหตุเป็นผล

เชื่อมโยงอย่างบูรณาการแบบข้ามและผสมผสานศาสตร์วิชา มีความรู้การใช้เครื่องมือ เทคนิค วิธีการและกระบวนการ ขั้นตอนในการพัฒนาคนในชุมชนท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถในการสื่อสารประสานงานกับกลุ่มคน ภาคีเครือข่าย หรือหุ้นส่วนทางสังคมอย่างเป็นกัลยาณมิตร และนัดชำนาญในการสร้างนวัตกรรมสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน สังคมและประเทศชาติได้

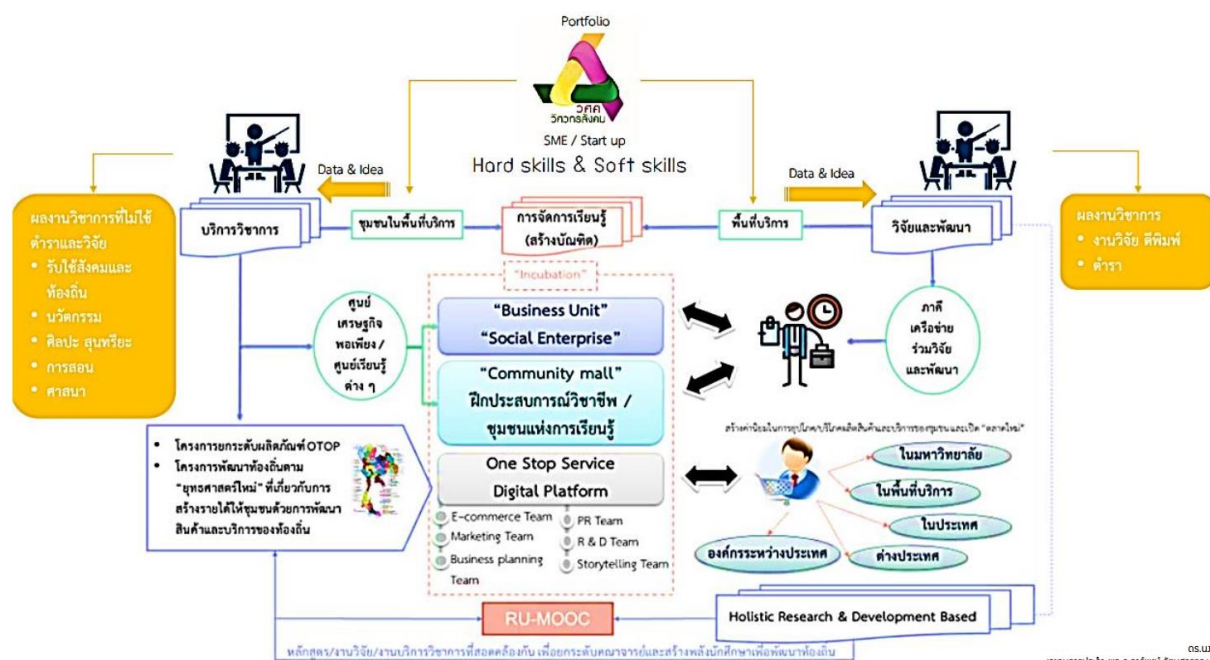
2.1 ความสำคัญและองค์ประกอบของวิศวกรสังคม

วิศวกรสังคมเป็นกระบวนการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะการคิดเชิงเหตุ-ผล เห็นปัญหาเป็นสิ่งที่ท้าทาย ทักษะการสื่อสารองค์ความรู้เพื่อแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยปราศจากข้อขัดแย้ง ระดมสรรพกำลังและทรัพยากรในการแก้ไขปัญหาและทักษะการสร้างนวัตกรรมโดยการจัดการเรียนรู้ข้ามศาสตร์แบบลงมือปฏิบัติจริง (Multidisciplinary Active Learning) ที่ใช้การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน (Social Lab Based) ผ่านการโค้ช (Coaching) จากคณาจารย์หลากหลายสาขาและปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อให้ นักศึกษาเข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรมแก้ไข (นงรัตน์ อธิโร, 2564) นอกจากนี้ความหมายของ “วิศวกรสังคม” ในบทความวิชาการเรื่องพระบรมราโชบายด้านการศึกษาับภารกิจของกลุ่ม มหาวิทยาลัยราชภัฏในการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ได้สรุปสาระสำคัญของ “วิศวกรสังคม” ไว้ดังนี้

1. แนวคิดของวิศวกรสังคม มาจากจุดเริ่มต้นของการใช้คำว่า “วิศวกรสังคม” จากการหยิบยกคำว่าวิศวกรรมทางสังคมในหลักนิติรัฐศาสตร์ช่วงศตวรรษที่ 19 ที่อธิบายการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ที่มองผลประโยชน์ของ 3 กลุ่มผลประโยชน์ ได้แก่ ผลประโยชน์ที่เกิดจากปัจเจกชน (Individual Interest) ผลประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) และผลประโยชน์ทางสังคม (Social interest) โดยจัดระบบผลประโยชน์ให้สมดุลด้วยกฎหมาย เพื่อให้ทุกคนพึงพอใจในช่วงเวลา สถานการณ์ ด้วยกระบวนการวิศวกรรมทางสังคม (Social Engineering) เพื่อรักษาสสมดุลของกลุ่มผลประโยชน์ทั้ง 3 กลุ่มให้สูญเสียน้อยที่สุด (Linus J. McManaman, 1958)

2. ช่วงปลายปี พ.ศ. 2562 กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ 38 แห่ง ได้สร้างรูปแบบการพัฒนานักศึกษาภายใต้ชื่อโครงการว่า “วิศวกรสังคม” โดยใช้ชุมชนท้องถิ่นเป็นห้องเรียนสำหรับการทำกิจกรรมนักศึกษาาระหว่างเรียนปกติในมหาวิทยาลัย เพื่อสร้าง “Soft Skills” ที่จำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตในศตวรรษที่ 21 ทักษะแห่งอนาคต การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ปรับวิธีคิดเปลี่ยนวิธีสอน ปรับห้องเรียนสี่เหลี่ยมเป็นห้องเรียนชุมชน ให้ “ทักษะวิศวกรสังคม” ติดตัวนักศึกษาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตและทำงานในอนาคต (นงรัตน์ อธิโร, 2562)

ดังภาพที่ 6.2

ภาพที่ 6.2 กระบวนการสร้างวิศวกรสังคม

ที่มา: นงรัตน์ อิลโร (2564)

3. โครงการวิศวกรสังคม เป็นกระบวนการพัฒนานักศึกษาเพื่อการเป็นบัณฑิตที่มีคุณลักษณะและทักษะในศตวรรษที่ 21 ที่ตอบสนองต่อบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ภายใต้กรอบคิดการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน การยกระดับองค์ความรู้ของชุมชน การสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาชุมชน และการสร้างความยั่งยืนในการแก้ปัญหาเชิงพื้นที่บนฐานข้อมูลชุมชน พัฒนานักศึกษาต้องนำไปใช้ในการจัดการกับปัญหาหรือความท้าทายในชีวิตที่มีความซับซ้อน ได้แก่ การคิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อแก้ปัญหาให้ถูกจุด (Critical Thinking/Problem-solving) การสร้างวิธีการแก้ปัญหาหรือตอบโต้เหตุการณ์พัฒนาอย่างสร้างสรรค์ (Creativity Thinking) การสื่อสาร (Communication) และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ๆ (Collaboration) สอดคล้องกับพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10 ใจความว่า “การศึกษาต้องสร้างให้คนมีทัศนคติที่ดีและถูกต้อง มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคงเข้มแข็ง มีอาชีพมีงานทำ และเป็นพลเมืองดี มีระเบียบวินัย” โดยมีกระบวนการพัฒนานักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏให้เป็นวิศวกรสังคมบนหลักการพื้นฐานด้านการศึกษาเพื่อจัดการเรียนรู้ 3 ประการ ได้แก่ จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) (ประเวศ วะสี, 2554) การทบทวนอย่างเป็นระบบ (Systematic Review) (Cook et

al, 1997; Mulrow et al, 1997) การคิดเชิงระบบ (System Thinking) (Senge, 1990; มนตรี
แย้มกสิกร, 2546; เกรียง คักดี เจริญวงศ์คักดี, 2549; นงรัตน์ อีสโร, 2564)

กล่าวได้ว่า “วิศวกรสังคม” มีความสำคัญในฐานะการเป็น “ทักษะวิศวกรสังคม”
(Social Engineer Skills) แห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และเป็นทักษะเฉพาะของนักศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏที่ได้รับการปลูกฝัง อบรมให้ความรู้ ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์เชิง
เหตุผล กระบวนการคิดเพื่อค้นหาปัญหาที่แท้จริงอย่างเป็นระบบ คิดเชิงสร้างสรรค์ คิดเชิง
ออกแบบ (Design Thinking) ลงมือทำอย่างมีระบบ มีระเบียบแบบแผนขั้นตอนตามหลักวิชา ไม่
ยึดติดตำรา พินิจพิจารณาจากปัญหาที่แท้จริง สื่อสารประสานงานกับเป้าหมายภาคีเครือข่าย
หุ้นส่วนทางสังคมอย่างเข้าใจ เข้าถึง ฟังพา พัฒนาอย่างยั่งยืน รู้จักสร้างเครื่องมือ ใช้เทคนิควิธี
ให้สอดคล้องกับวิถีภูมิสังคมในชุมชนท้องถิ่น ผลิदनวัตกรรมทางสังคมไปแก้ไขปัญหาของสังคม
บนแนวทางที่ถูกต้องตั้งงามจนสร้างตนเองให้เป็นที่พึ่งแห่งตน สร้างตนเป็นที่พึ่งของสังคมได้
อย่างสง่างามสมกับเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอย่างภาคภูมิใจ ดังนั้น วิศวกรสังคม จึงมี
คุณลักษณะเป็นนวัตกรรมการพัฒนาท้องถิ่น

2.2 องค์ประกอบของวิศวกรสังคม

วิศวกรสังคมเป็นทักษะบูรณาการองค์ความรู้และศาสตร์ต่าง ๆ มาประกอบ
เพื่อให้บุคคลเกิดความเชี่ยวชาญในการคิดค้นเครื่องมือ เทคนิควิธีการ กระบวนการขั้นตอน
และนวัตกรรมในการแก้ปัญหาของชุมชนท้องถิ่น มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ส่วนองค์ประกอบ
ดังนี้

ส่วนที่ 1 หลักการ ประกอบด้วย 3 หลักการ 1 นโยบาย 1 วิธีการ คือ
นักศึกษาที่เรียนรู้ทักษะการเป็นวิศวกรสังคมต้องมีการยึดเป็นแนวทางในการพัฒนา
ตนเอง ซึ่ง 3 หลักการ หมายถึง หลักการครองราชย์และหลักการทรงงาน หลักการพัฒนา
ตนเองไปสู่การพัฒนาผู้อื่นและสังคม และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยึด 3 ห่วง 2
เงื่อนไข นำไปสู่ความยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,
2554) ส่วนคำว่า 1 **นโยบาย** เป็นนโยบายด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้
มีการอธิบายไว้โดยศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.กาญจนา นาคนกุลนายกสมาคมครุภาษาไทย
แห่งประเทศไทย อ้างอิงถึงเมื่อวันศุกร์ที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2560 ในงาน “เซเว่นบุ๊ค อะวอร์ด”
มีการเชิญพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัววชิราลงกรณ บดินทรเทพ
ยวรางกูร กล่าวว่า การศึกษาต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน 4 ด้าน ดังนี้ (สมาคมครุ
ภาษาไทยแห่งประเทศไทย, 2560)

1. มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง คือ ต้องมีความรู้ความเข้าใจที่มีต่อชาติบ้านเมือง ยึดมั่น ในศาสนา มั่นคงในสถาบันพระมหากษัตริย์และมีความเอื้ออาทรต่อครอบครัวและชุมชน
2. มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม คือ รู้จักแยกแยะผิดถูก ชั่วดี เพื่อ ปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม ปฏิเสธสิ่งที่ไม่ดี เพื่อสร้างคนดีให้บ้านเมือง
3. มีงานทำ มีอาชีพ คือ ต้องให้เด็กทำงาน สู้งาน ทำงานจนสำเร็จ อบรมให้เรียนรู้การทำงาน ให้สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้
4. เป็นพลเมืองดี คือ การเป็นพลเมืองดีเป็นหน้าที่ของทุกคน สถานศึกษาและสถานประกอบการต้องส่งเสริมให้ทุกคนมีโอกาสทำหน้าที่พลเมืองดี มีน้ำใจเอื้ออาทร ทำงานอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์

ส่วนคำว่า **1 วิธีการ** เป็นกระบวนการบูรณาการด้วยวิธีการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ได้ถูกอธิบายไว้ในประเด็น ประสพการณ์สนองพระราชดำริเรียนรู้หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดย ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ระบุไว้ว่า “พระองค์ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน ทรงตรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” คือต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาก่อน มิใช่การนำความเจริญจากภายนอกเข้าไปหาชุมชนที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัว หรือการฟื้นฟูธรรมชาติสิ่งแวดล้อม พระองค์ตรัสว่า “...เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรจะต้องปลุกต้นไม้ลงในใจคนเสียก่อนแล้วคนเหล่านั้น ก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...” และทรงใช้หลัก “**เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา**” คือ ก่อนทำต้องเข้าใจเสียก่อน เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจผู้คนในหลากหลายปัญหา ทั้งด้านกายภาพ จารีตประเพณีและวัฒนธรรม เป็นต้น และระหว่างการค้าเนินการ ต้องทำให้ผู้ที่เราจะไปทำงานด้วยนั้น “เข้าใจ” เราด้วย เพราะถ้าเราเข้าใจเขาแต่ฝ่ายเดียว โดยที่เขาไม่เข้าใจเรา ประโยชน์คงจะไม่เกิดขึ้น ส่วน “เข้าถึง” ก็เช่นกัน เมื่อรู้ปัญหาแล้วเข้าใจแล้ว ก็ต้องเข้าถึง เพื่อให้เข้าไปสู่การปฏิบัติ และเมื่อเข้าถึงแล้วจะต้องทำอย่างไรก็ตามให้เขาอยากเข้าถึงเราด้วย ดังนั้น จะเห็นว่าเป็นการสื่อสารสองทาง ถ้าสามารถทำสองประการแรกได้สำเร็จ เรื่อง “การพัฒนา” จะลงเอยด้วยดี การพัฒนาจะเป็นการตกลงร่วมกันทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้ให้และผู้รับ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

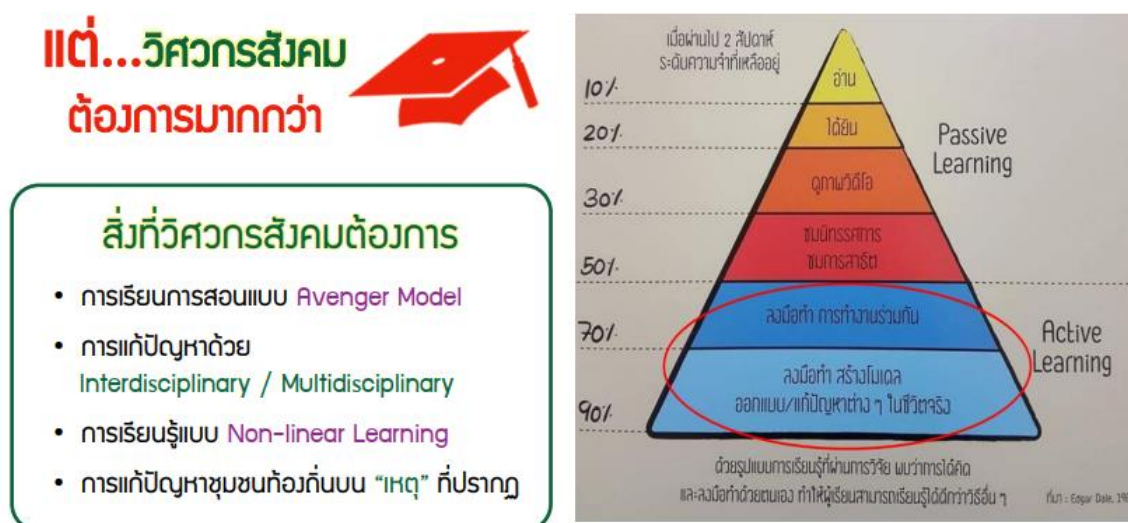
ส่วนที่ 2 ทักษะวิศวกรสังคม ประกอบด้วย ทักษะการคิดเชิงเหตุผล ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงาน ร่วมกับผู้อื่น (ทักษะการประสาน) และทักษะการสร้างนวัตกรรม (นงรัตน์ อิศโร, 2564) ทักษะวิศวกรสังคม มีรายละเอียดดังภาพที่ 6.3

ภาพที่ 6.3 ทักษะที่สำคัญของวิศวกรสังคม

ที่มา: นงรัตน์ อิศโร (2564)

ส่วนที่ 3 การจัดการเรียนการสอนแบบข้ามศาสตร์ แบบลงมือปฏิบัติจริง
(Multidisciplinary Active Learning) ที่ใช้การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน (Social Lab Based) แนวคิดบูรณาการข้ามศาสตร์ (Transdisciplinary) มีจุดกำเนิดขึ้นภายหลังอิทธิพลแนวคิดปฏิฐานนิยมลดถอยความสำคัญพร้อม ๆ กับการสิ้นสุดทศวรรษที่ 20 และถูกนำมาใช้ในการอธิบายและแสวงหาความจริงที่แนวคิดปฏิฐานนิยมไม่สามารถให้คำตอบได้ แนวคิดบูรณาการข้ามศาสตร์ (Transdisciplinary) จึงเป็นการแสวงหาความจริงโดยก้าวข้ามขอบเขตของความเป็นวิทยาศาสตร์เพื่อให้ความหมายและแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับโลก-ชีวิต (Life-world) ของมนุษย์และสังคมได้อย่างตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด (จารุณี มุมบ้านเช่า, 2560 : 121) (นงรัตน์ อิศโร, 2564) ดังภาพที่ 6.4

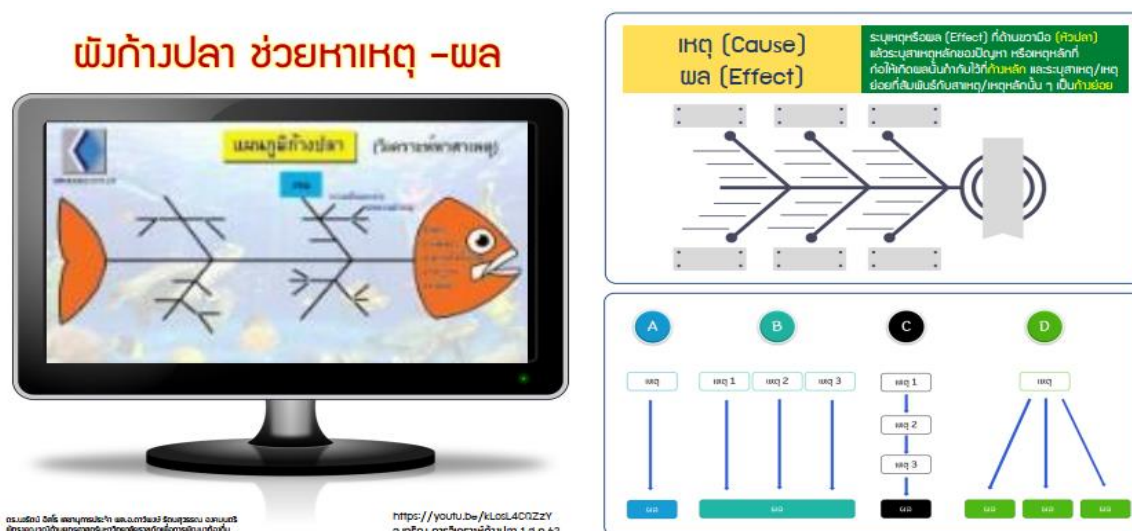
ภาพที่ 6.4 การเรียนแบบข้ามศาสตร์

ที่มา : ปรับปรุงจาก จารุณี มุมบ้านเช่า (2560)

ส่วนที่ 4 เครื่องมือวิศวกรสังคม มีรายละเอียด ดังนี้ (นงรัตน์ อิศโร, 2562)

1. เครื่องมือ “ฟ้าประทาน” เป็นการฝึกการสังเกตและเก็บข้อมูลสรรพสิ่ง และตีความหมายข้อมูลจากทุกมิติให้ตรงกับความเป็นจริงของชุมชน ฟ้าประทาน เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวางรากฐานหลักการคิดให้กับวิศวกรสังคม โดยหลักการดังกล่าวนี้ได้มุ่งสร้างกรอบแนวคิด (Mindset) ในการยอมรับความเห็นที่แตกต่างอย่างเข้าใจ และคำนึงถึงความรู้สึกหรือผลกระทบที่มีต่อผู้อื่น จนทำให้สามารถหาจุดร่วมเพื่อการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

ด้วยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่ทำงานร่วมกัน โดยแยกแยะข้อเท็จจริง (Fact) ออกจากอารมณ์ และความรู้สึก (Feeling) ได้ จึงไม่เกิดการขัดแย้งจากการยึดถือข้อคิดเห็น (Opinion) ส่วนตน หรือประโยชน์ของพลพรรคเป็นที่ตั้งแบบยึดมั่นถือมั่น แต่กลับรวมพลังกันเพื่อก้าวข้ามความขัดแย้งไปสู่การพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย ดังนั้นกรอบแนวคิดที่ได้จากเครื่องมือฟ้าประทานนี้จึงเป็นกรอบแนวคิดที่เติบโต (Growth Mindset) ซึ่งมีความสำคัญและเป็นที่ต้องการของสังคมและทุกองค์กร (นงรัตน์ อีสโร, 2564: 57) เครื่องมือฟ้าประทาน มีผังในการวิเคราะห์ 2 ผัง ได้แก่ 1) ผังเหตุ-ผล (Couse & Effect Diagram) เพื่อเราทักษะการคิดเชิงเหตุ-ผล (Couse-Effect) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง ที่จะใช้ในการวิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา โดยหัวใจสำคัญของเครื่องมือผังเหตุ-ผล คือ สืบเสาะข้อเท็จจริงด้วยหลักเหตุและผล เปิดรับข้อคิดเห็นเพิ่มเติมด้วยหลักเหตุและผล และ 2) ผังก้างปลา หรือ Fishbone Diagram เป็นผังที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัญหากับสาเหตุของปัญหาทั้งหมด โดยมุ่งวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุอย่างเป็นระบบ (Cause & Effect Diagram) เป็นผังที่แสดงสมมติฐานของความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุหลายสาเหตุ ที่ส่งผลต่อปัญหาหนึ่งปัญหา ชื่อเรียก ผังก้างปลาเนื่องจากเป็นผังที่มีลักษณะคล้ายปลา ประกอบด้วย หัวปลาโครงร่างกระดูกแกนกลาง และก้างปลา โดยระบุปัญหาที่หัวปลา ระบุสาเหตุหลักของปัญหาเป็นลูกศรเข้าสู่กระดูกแกนกลาง และระบุสาเหตุย่อยที่เป็นไปได้ที่ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหานั้นเป็นลูกศรเข้าสู่สาเหตุหลัก (นงรัตน์ อีสโร, 2564: 58) ดังภาพ 6.5

ภาพที่ 6.5 ผังเหตุ-ผล (Couse & Effect Diagram) และผังก้างปลา หรือ Fishbone Diagram ที่มา: ปรับปรุงจาก เกียรติพงษ์ อุดมธนะธีระ (2551)

2. เครื่องมือ “นาฬิกาชีวิต” เป็นเครื่องมือเครื่องมือที่สร้างทักษะการคิด

วิเคราะห์ให้กับวิศวกรสังคม ซึ่งสอดคล้องกับทักษะสำคัญอีกประการหนึ่งในการสืบเสาะแสวงหาข้อมูล นั่นคือ “ทักษะการคิดโดยการตั้งคำถาม (Questioning)” ควบคู่ไปกับการสังเกต พฤติกรรมหรือสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ (Observing) โดยหัวใจสำคัญของเครื่องมือนาฬิกาชีวิต คือ

- 1) การทำความเข้าใจ และเคารพวิถีชีวิตของเพื่อนร่วมงานและคนในชุมชน
- 2) ตั้งคำถามอย่างสงสัยใคร่รู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่หลากหลายมิติรอบด้าน
- 3) วิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาได้ และ
- 4) เลือกเวลาและประเด็นการมีส่วนร่วมได้อย่างเหมาะสมเป็น

การฝึกความคุ้นชินกับการตั้งคำถามหลัก ได้แก่ ใครทำอะไร (What) ทำที่ไหน (Where) ทำอย่างไร (How) ทำไมต้องทำ (Why) ศึกษาใคร (Who) และเก็บข้อมูลเมื่อไหร่ (When)

นอกจากนั้นยังต้องมีการบันทึกข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผลข้อมูลต่าง ๆ ให้เกิดความชัดเจนต่อไป (นงรัตน์ อิศโร, 2564: 60) ดังภาพที่ 6.6

3. เครื่องมือ “ไทม์ไลน์พัฒนาการ” เป็นกระบวนการฝึกการลำดับเหตุการณ์ผ่านเรื่องเล่า โดยใช้ทักษะการตั้งคำถามเพื่อรวบรวมข้อมูลตามลำดับเวลาและลำดับเหตุการณ์อย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ทัศนภาพและทุนทางสังคมหรือทุนชุมชนที่จะช่วยให้เข้าใจวิถีแห่งสรรพสิ่ง หลักคิดเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือไทม์ไลน์พัฒนาการ เพื่อสนับสนุนภารกิจวิศวกรสังคม คือ การเป็นเครื่องมือที่ช่วยชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่เราเห็นในวันนี้มีเรื่องราว รากเหง้าที่เป็นเหตุเป็นผลต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีต การที่เรามองเห็นแต่ปัจจุบัน แล้วเข้าใจบริบทของปัจจุบัน แล้วคิดจะนำการเปลี่ยนแปลงมาให้โดยละเลยความรักความผูกพัน วิถีชีวิต และศรัทธาที่มีมาอย่างต่อเนื่องยาวนานของกลุ่มคนที่อยู่เบื้องหลัง ก็เหมือนเราคิดกระทำการไม่รอบคอบ ซึ่งย่อมได้รับการต่อต้าน และไม่มีใครอยากร่วมมือลงแรงเพื่อไปสู่การเปลี่ยนแปลงนั้น แม้เราจะบอกว่าหวังดีกับเขาก็ตาม เพราะเรามองพวกเขาเป็นเหมือนคนนอกตั้งแต่แรก ดังนั้น เมื่อพวกเขาคือเจ้าของ การดำเนินการ การลงมือปฏิบัติ และรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นตั้งแต่ก้าวแรกที่ดำเนินการ ก็ต้องอาศัยพวกเขามาร่วมทำกับเราตั้งแต่ต้น (นงรัตน์ อีสโร, 2564)

ตัวอย่าง Timeline กระบวนการ “กล้วยจากบ้านนาแพ้ว (สดถึงมือ)”

กระบวนการที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
กิจกรรม	ไปตัดกล้วย	ขนกล้วยมาบ้านลุง	เตรียมน้ำผสมน้ำมะนาว	ปอกเปลือกกล้วย	แช่กล้วยในน้ำที่เตรียมไว้	ผ่านกล้วย	เตรียมกะหล่ำตังนำมาไม่ให้ร้อน	ทอดกล้วยให้สุกเหลืองแล้วพักไว้	เคี้ยวน้ำตาล + เกลือเล็กน้อย	คลุกน้ำตาลเคี้ยวกับกล้วยทอด	พักไว้เตรียมบรรจุใส่ถุง	บรรจุกล้วยฉาบใส่ถุง	ปิดฉลากตราสินค้า (สติ๊กเกอร์)	แยกส่งตามออเดอร์	นำกล้วยฉาบไปส่งขาย
เวลา (นาที)	30	10	5	60	0 (ปอกแล้วแช่เลย)	15 (ใช้เครื่อง)	10	60	5	10	10	60	20	30	180 (เช้าวันถัดไป)
ต้นทุน (บาท)	1,500 (100พร)	0	0	0	0	0	300	0	50	0	1,000 (ค่าถุง)	0	1,500 (ค่าสติ๊กเกอร์)	0	1,000
แรงงาน (คน)	3	3	2	10	10	2	2	5	2	5	5	15	15	5	5

รวมเวลา = 505 นาที (8 ชั่วโมง 25 นาที)

รวมต้นทุน = 5,350 บาท

รวมแรงงาน = 15 คน

ผลผลิต = กล้วยฉาบ 500 ถุง

ราคาขายถุงละ 30 บาท

กำไร = 4,650 บาท

เฉลี่ยรายได้/คน = 310 บาท

ภาพที่ 6.8 เครื่องมือ “ไทม์ไลน์กระบวนการ”

ที่มา : นงรัตน์ อิศโร (2564)

5. เครื่องมือ “M.I.C. model” เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น” เป็นกระบวนการฝึกคิดเชิงสร้างสรรค์ เพื่อสร้างนวัตกรรม ซึ่งสามารถนำเอาผลลัพธ์จากเครื่องมือ “ไทม์ไลน์กระบวนการ” มาพัฒนาต่อยอดเพิ่มประสิทธิภาพ คุณภาพ มูลค่า หรือคุณค่าให้สูงขึ้นโดยบูรณาการขั้นตอน (Process Modification) ปรับปรุงขั้นตอน กระบวนการ (Process Improvement) หรือเพิ่มเติมขั้นตอนใหม่ในกระบวนการ (Process Creation) ตามลำดับ M.I.C. model เป็นเครื่องมือฝึกพัฒนาให้วิศวกรสังคมมี “ทักษะการเป็นนักประสาน” และ “ทักษะการเป็นนักสร้างนวัตกรรม” สำหรับการฝึกพัฒนาทักษะการเป็นนักประสานภายใต้เครื่องมือ M.I.C. model นั้น ปรากฏในกระบวนการที่วิศวกรสังคมได้คิด “ชวนเพื่อน จูงมือน้อง ขอร้องพี่” สร้างเครือข่ายร่วมพัฒนาได้ด้วย ความสัมพันธ์อันดี และสำหรับการเป็นนักสร้างนวัตกรรม แบบ “วิศวกรสังคม” นั้น นงรัตน์ อิศโรได้อธิบายไว้ว่า เป็นการผสมผสานทักษะและหัวใจสำคัญของเครื่องมือวิศวกรสังคมที่นักศึกษาได้เรียนรู้ จากการฝึกเป็นนักคิด นักสื่อสาร และนักประสาน เข้าไว้ด้วยกัน แล้วใช้เครื่องมือและกระบวนการเพิ่มเติมเพื่อฝึกทักษะการสร้างนวัตกรรม ซึ่งต้องอาศัยความคิดวิเคราะห์เชิงเหตุ-ผล ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ จินตนาการ และการสื่อสารระดมความคิดเห็นเพื่อสร้างความร่วมมือจนทำให้เกิดเป็นนวัตกรรมที่อาจจะอยู่ใน

รูปแบบของ แนวคิด (Mindset) วิธีการ (Process) หรือสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ (Product & Service) โดยอาจเป็นสิ่งใหม่ทั้งหมด สรุปได้ว่า M.I.C. model เป็นเครื่องมือในการฝึกฝนพัฒนาให้วิศวกร สังคมมีทักษะการเป็นนักประสาน และนักสร้างนวัตกรรม โดยหัวใจสำคัญของ M.I.C. model คือ เลือกปรับปรุง (Modify) ยกกระดับ (Improve) หรือสร้างเพิ่ม (Create) กระบวนการใด ๆ ได้อย่างเหมาะสม เพื่อเพิ่มผลลัพธ์ที่มีคุณค่า บนหลักเหตุ-ผล ดังนั้นในการทำภารกิจวิศวกร สังคม ให้ประสบผลสำเร็จนักศึกษาจะต้องรู้จักเลือกใช้เครื่องมือ M.I.C. model ในกระบวนการแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนให้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เครื่องมือ “M.I.C. model เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น” สะท้อนรายละเอียดดังภาพที่ 6.9

M.I.C Model เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

1. แผนพัฒนาวิกรมจากกระบวนการที่ _____
2. สภาพปัญหา _____

3. วิธีการแก้ปัญหา
 () Modify : การกลับหรือบูรณะขึ้นก่อนด้วยความรู้เพื่อให้ประสิทธิภาพดีขึ้น
M
 () Improve : การยกระดับขึ้นก่อนหนึ่งหรือสองความรู้เพื่อให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น
I
 () Create : การสร้างขึ้นก่อนเก็บเงินแล้วองค์ความรู้เพื่อให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น
C
4. ผลที่ต้องการ _____

5. ในการพัฒนาวิกรมครั้งนี้ท่านต้องการความช่วยเหลือจากใครบ้าง _____
6. ระยะเวลา _____
7. งบประมาณ _____

- 1 ➡ กระบวนการที่ต้องการพัฒนา คือ กระบวนการลำดับที่เท่าใด ??
- 2 ➡ ปัญหาของกระบวนการที่จะพัฒนา คืออะไร ??
- 3 ➡ จะแก้ปัญหาด้วยวิธี M หรือ I หรือ C หรือผสมผสาน ??
วิธีที่เลือกนั้น ต้องทำอย่างไรบ้าง ??
- 4 ➡ ผลที่ต้องการ / คาดหวังจากวิธีแก้ปัญหานั้นคืออะไร ??
- 5 ➡ คณะ / สาขาในมหาวิทยาลัย ?? หน่วยราชการในพื้นที่ ??
วิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ ?? บริษัท-ภาคเอกชนในพื้นที่ ??
- 6 ➡ ใช้เวลานานแค่ไหน ถึงจะสามารถดำเนินการแล้วเสร็จ ??
- 7 ➡ ใช้งบประมาณเท่าไร ถึงจะดำเนินการได้แล้วเสร็จ ??

ดร.เมธินี ดิลล์ เลขานุการประจำ พล.อ.ดาว์พงษ์ รัตนสุวรรณ องคมนตรี
 ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาศักยภาพและสร้างขวัญกำลังใจในการพัฒนาท้องถิ่น

Business Model Canvas Introduction - YouTube

Business Model Canvas

- อะไรที่ชุมชน (ชาวบ้าน) ทำได้ ให้ยาก
- อะไรที่ชุมชน (ชาวบ้าน) ทำไม่ได้
หรือไม่ต้องการทำ ถือเป็นช่องทางธุรกิจของเรา (co-partner / co-create)

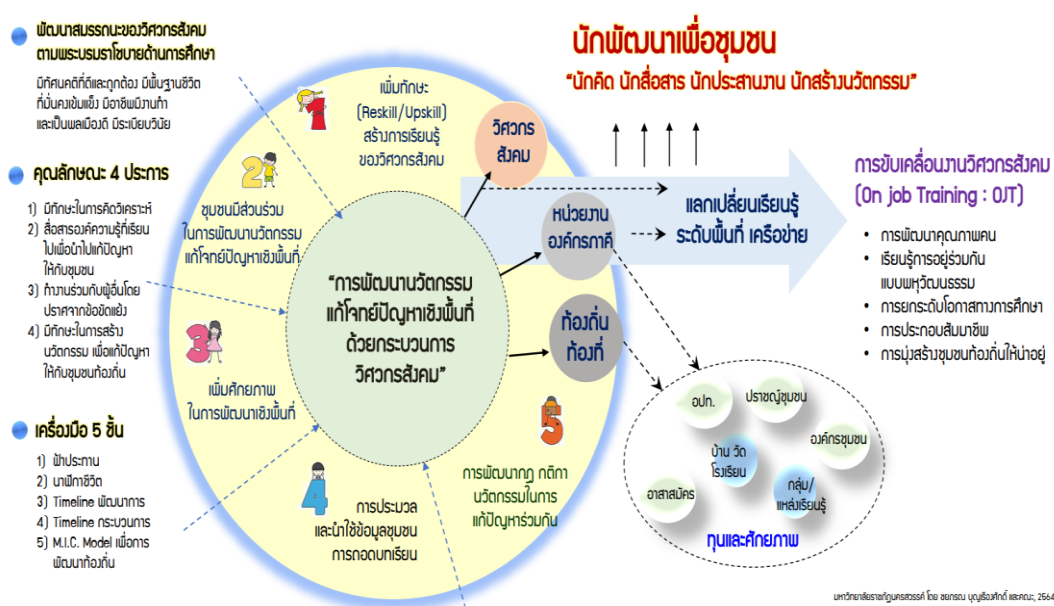
How?	What?	Who?	Money	Business Model Canvas		
ผู้ให้บริการพันธมิตร (Key Partners)	กิจกรรมหลัก (Key Activities)	คุณค่าที่เสนอแก่ลูกค้า (Value Proposition)	ความสัมพันธ์กับลูกค้า (Customer Relationships)	7	6	4
	ทรัพยากรหลัก (Key Resources)	ช่องทางจำหน่าย (Channels)	ช่องทางการเผยแพร่ (Customer Segments)		5	3
โครงสร้างต้นทุน (Cost Structure)			รายได้ (Revenue Streams)	1+5+6+7		1+2+3+4

ดร.เมธินี ดิลล์ เลขานุการประจำ พล.อ.ดาว์พงษ์ รัตนสุวรรณ องคมนตรี
 ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาศักยภาพและสร้างขวัญกำลังใจในการพัฒนาท้องถิ่น

ภาพที่ 6.9 เครื่องมือ “M.I.C. model เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น”

ที่มา : นงรัตน์ อีสโร (2564)

ส่วนที่ 5 การนำไปใช้ประโยชน์ของทักษะวิศวกรสังคม เริ่มจากสร้าง “Soft Skill” ให้เชี่ยวชาญ พัฒนา ตนเองให้มีองค์ความรู้ สร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างกัลยาณมิตร คิด สร้างนวัตกรรมแก้ปัญหาพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ผังรูปภาพกระบวนการพัฒนาวิศวกรสังคม ใน ส่วนของการนำไปใช้ประโยชน์ของทักษะวิศวกรสังคม มีรายละเอียดตามองค์ประกอบภาพที่ 6.10

ภาพที่ 6.10 กระบวนการพัฒนาวิศวกรสังคมเชิงองค์ประกอบ

ที่มา: นงรัตน์ อีสโร (2564)

สรุปได้ว่า วิศวกรสังคมเป็นกระบวนการใช้เครื่องมือในการพัฒนานักศึกษาตลอดจน บุคคลที่ทำงานขับเคลื่อนพัฒนาสังคม เป็นภารกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏซึ่งเป็นมหาวิทยาลัย เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น คณาจารย์ผู้สอนจะต้องปรับตัวปรับการสอนมีการบูรณาการข้าม ศาสตร์วิชา ปรับเทคนิควิธีการสอนไปสู่การเป็นโค้ช มีอุดมการณ์สอดคล้องตามภารกิจและ ปณิธานของการเป็นคนของพระราชินี สนองพระบรมราโชบายสัมพันธ์กับหลักปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียง รูปธรรมของวิศวกรสังคม จึงสะท้อนการเป็นนวัตกรรมการพัฒนาท้องถิ่นที่มีความโดดเด่น และขับเคลื่อนแก้ไขปัญหาสังคมได้จริง

3. โครงการจิตอาสาและปฏิบัติการภาคสนาม

โครงการจิตอาสาและปฏิบัติการภาคสนาม เป็นกิจกรรมที่ต้องส่งเสริมให้เกิดขึ้นในสังคมพัฒนา การพัฒนาระดับบุคคลหรือกลุ่ม เครือข่ายนั้น จะสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้ และคุณธรรมจริยธรรม จัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียนคิดสร้างสรรค์ ออกแบบกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างหลากหลายรูปแบบ เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในลักษณะจิตอาสา มีวัตถุประสงค์ เพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกให้บุคคลบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ เพื่อให้มีความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ตามความถนัดและความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อให้มีความรู้ คุณธรรม จริยธรรม ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และเพื่อให้บุคคลมีจิตสาธารณะและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมในลักษณะกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมอาสาพัฒนา หรือกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม ดำเนินการด้วยตนเองในลักษณะอาสาสมัครเพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ความดีงาม ความเสียสละต่อสังคม และมีจิตสาธารณะ เป็นกิจกรรมที่ผู้ปฏิบัติกิจกรรม ปฏิบัติด้วยความสมัครใจที่หาเพื่อผู้อื่น และเป็นกิจกรรมที่คิดและออกแบบเอง

3.1 วิธีการจัดกิจกรรมจิตอาสาและการบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม

การจัดกิจกรรมจิตอาสาและการบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม ต้องเน้นให้ผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์กิจกรรม ร่วมสำรวจสภาพและปัญหา ร่วมวางแผนการจัดกิจกรรม ร่วมปฏิบัติกิจกรรม ร่วมสรุปและประเมินผลการจัดกิจกรรม และร่วมรายงานผลพร้อมทั้งเผยแพร่ผลการจัดกิจกรรม การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ควรจัดให้ผู้เรียนดำเนินการตามกระบวนการ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสำรวจเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ต้องการทำสาธารณประโยชน์
2. การวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ และจัดลำดับปัญหาตามความสำคัญ จำเป็นและเร่งด่วนจากมากไปหาน้อย
3. การวางแผน ออกแบบกิจกรรม เขียนโครงการ และจัดทำปฏิทินการปฏิบัติกิจกรรม

4. ปฏิบัติกิจกรรมตามแผนที่วางไว้

5. ประเมินผลการจัดกิจกรรม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลังจากเสร็จสิ้นการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อถอดบทเรียนในประเด็นต่าง ๆ ประกอบด้วย ผลที่เกิดกับผู้ปฏิบัติกิจกรรมและผลที่เกิดแก่สังคมภายหลังจากการปฏิบัติกิจกรรม จากนั้นนำไปสรุปรายงานและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การปฏิบัติกิจกรรม

3.2 แนวทางการวัดและประเมินจิตอาสา

แนวทางการประเมินจิตอาสาต้องใช้ในการประเมินตามสภาพจริงที่เป็นการประเมินพฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียนจากกระบวนการทำงานและจากผลงาน โดยใช้แหล่งข้อมูลและวิธีการอย่างหลากหลาย และมีความสอดคล้องกับบริบทของการเรียนการสอน โดยหลักการวัดและประเมินผลที่เสริมพลังตามสภาพจริงมี 4 ประการ ได้แก่ 1. ใช้ผู้ประเมินที่หลากหลาย เช่น ผู้เรียน เพื่อน ผู้สอน ผู้เกี่ยวข้อง 2. ใช้วิธีและเครื่องมือวัดหลาย ๆ ชนิด เช่น การสังเกต การปฏิบัติ การทดสอบ การรายงานตนเอง 3. ประเมินหลาย ๆ ครั้งในแต่ละช่วงเวลาของการเรียนรู้ ได้แก่ การประเมินก่อนเรียน การประเมินระหว่างเรียน และการประเมินภายหลังสิ้นสุดการเรียน และการติดตามผล 4. สะท้อนผลการประเมินสู่การพัฒนาผู้เรียน การวัดและประเมินผลจิตอาสาผู้สอนควรให้ความสำคัญกับการสะท้อนผลการประเมินให้มาก เพราะหัวใจของการประเมินไม่ได้อยู่ที่การตัดสินว่าผู้เรียนคนใดมีจิตอาสาหรือไม่มีจิตอาสา หากแต่อยู่ที่การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในผลการประเมินนั้น แล้วกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่มีจิตอาสาโดยอาศัยกระบวนการสะท้อนผลการประเมินที่เป็นระบบจนทำให้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายในตัวผู้เรียน

3.3 ข้อปฏิบัติสำหรับการเตรียมตัวเป็นจิตอาสา

1. รู้จักตัวเอง

ต้องมีความพร้อมทางใจ เพราะอะไรเราถึงต้องการจะทำงานอาสา ต้องตอบตัวเองให้ได้ และระลึกถึงสิ่งนี้ไว้ในใจเพราะมันเป็นพลังเต็มใจให้เรามุ่งมั่นทำงานเพื่อสิ่งนี้ มีความพร้อมทางร่างกาย นอกเหนือไปจากใจที่มุ่งมั่นแล้ว สุขภาพร่างกายที่พร้อมก็จะมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้ทำงานจิตอาสาได้อย่างเต็มที่ เต็มกำลังความสามารถ และมีความสามารถหรือความถนัดทางด้านใดเป็นพิเศษที่พร้อมจะช่วยเหลือสังคม

2. เตรียมตัวและเตรียมใจ

ควรแต่งกายให้สุภาพและเหมาะสมกับงาน วางแผนการเดินทาง และต้องตรง

ต่อเวลาที่นัดหมาย เตรียมค่าใช้จ่ายสำหรับการเดินทาง และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น การรับประทานอาหารให้เรียบร้อย แจ้งให้ครอบครัวหรือคนที่บ้านทราบว่าจะไปไหน ไปทำอะไร และจะติดต่อกันได้อย่างไร เป็นต้น

3. ก่อนลงมือปฏิบัติงาน

ติดต่อผู้ประสานงานบุคคลในพื้นที่เพื่อทำงานจิตอาสา เลือกงานที่เหมาะสมกับตนเอง และตรงตามความถนัดที่เรามี หากมีข้อสงสัยให้สอบถามกับผู้ประสานงานโดยตรง

4. พร้อมปฏิบัติงาน

ประจำจุดต่างๆ ตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย หากปฏิบัติงานไปแล้วพบปัญหาหรืออุปสรรคใด ๆ ให้แจ้งกับผู้ดูแลในจุดนั้น ๆ ทันที ปฏิบัติงานร่วมกันอย่างมีใจที่เอื้อเฟื้อต่อกัน อย่าฝืนทำงานเกินกำลังความสามารถของตนเอง ถ้าทำไม่ไหวให้แจ้งผู้ดูแลทันที

5. หลังจากเสร็จงาน

ช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดของสถานที่ ทบทวนในสิ่งที่ตัวเองได้ทำ มีความประทับใจ ความสุขใจใดบ้าง หากมีข้อเสนอหรือข้อเสนอแนะโปรดแจ้งกับผู้ประสานงาน

กล่าวได้ว่าการทำงานจิตอาสาและการบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม บุคคลต้องพร้อมที่จะเป็นผู้ให้มากกว่าเป็นผู้รับ ไม่แสวงหาผลประโยชน์ใด ๆ หรือมีสิ่งใดแอบแฝง ต้องระมัดระวังที่จะไม่นำสิ่งของหรือเครื่องใช้ของสมาคมหรือหน่วยงานมาใช้ส่วนตัวโดยพลการ เนื่องจากจิตอาสาทุกท่านต่างมีความเท่าเทียมกัน ไม่มีใครที่จะมีสิทธิพิเศษใด ๆ ทั้งสิ้น ต่างคนต่างให้เกียรติแก่ผู้ร่วมงาน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้อภัยซึ่งกันและกัน มีเมตตาต่อกัน ปล่อยวางจิตใจให้ปลอดโปร่งมีความเบิกบานแจ่มใสด้วยจิตใจที่เน้นให้บริการ

3.4 การเขียนโครงการจิตอาสาและการบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม

การเขียนโครงการจิตอาสาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน เป็นส่วนหนึ่งของการทำกิจกรรมจิตอาสาซึ่งการเขียนโครงการจิตอาสาเป็นการเขียนโครงการเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานจิตอาสา เพราะโครงการมีส่วนช่วยให้เกิดการวางแผนการทำงานที่เป็นระบบ และมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานที่ชัดเจน ทำให้สามารถปฏิบัติงานจิตอาสาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.4.1 ความหมายของโครงการ

คำว่า “โครงการ” ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “project” เป็นแผนงานที่จัดทำขึ้นอย่างรอบคอบและเป็นระบบ พร้อมกับมีแนวทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายของแผนงานที่ได้กำหนดไว้ โดยใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานอย่างคุ้มค่า มี

จุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดอย่างชัดเจน มีพื้นที่ในการดำเนินงานเพื่อให้บริการและมีบุคลากรหรือหน่วยงานรับผิดชอบ

3.4.2 ลักษณะสำคัญของโครงการ

การเขียนโครงการมีลักษณะการเขียนแตกต่างไปจากการเขียนประเภทอื่น ๆ โครงการที่ดีควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ต้องมีระบบ (system) โครงการต้องประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันเป็นกระบวนการ ถ้าส่วนใดเปลี่ยนแปลงไปจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนอื่น ๆ ตามไปด้วย
2. ต้องมีวัตถุประสงค์ชัดเจน (clear objective) โครงการต้องกำหนดวัตถุประสงค์สอดคล้องกับความเป็นมาของโครงการ มีความเป็นไปได้ชัดเจน และเป้าหมายของโครงการต้องประกอบด้วยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ
3. ต้องเป็นการดำเนินงานในอนาคต (future operation) เนื่องจากการปฏิบัติงานที่ผ่านมา มีข้อบกพร่อง จึงควรแก้ไขและปรับปรุงโครงการจึงเป็นการดำเนินงานเพื่ออนาคต
4. เป็นการทำงานชั่วคราว (temporary task) โครงการเป็นการทำงานเฉพาะกิจเป็นคราว ๆ เพื่อแก้ไขปรับปรุง และพัฒนาไม่ใช้การทำงานที่เป็นการทำงานประจำหรืองานปกติ
5. มีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน (definitely duration) โครงการต้องกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน โดยกำหนดเวลาเริ่มต้นและเวลาที่สิ้นสุดให้ชัดเจน ถ้าไม่กำหนดเวลาหรือปล่อยให้โครงการดำเนินไปเรื่อย ๆ ย่อมไม่สามารถประเมินผลสำเร็จได้ ซึ่งจะกลายเป็นการดำเนินงานตามปกติ
6. มีลักษณะเป็นงานที่เร่งด่วน (urgently task) โครงการต้องเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสนองนโยบายเร่งด่วนที่โครงการจะพัฒนางานให้ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ หรือเป็นงานใหม่
7. ต้องมีต้นทุนการผลิตต่ำ (low cost) การดำเนินงานตามโครงการ ต้องมีการใช้ทรัพยากรหรืองบประมาณ โครงการจะมีประสิทธิภาพต่อเมื่อมีการลงทุนน้อย แต่ได้รับประโยชน์สูงสุด
8. เป็นการริเริ่มหรือพัฒนางาน (creativity or developing) โครงการต้องเป็นความคิดริเริ่มที่แปลกใหม่ เพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคและพัฒนางานให้เจริญก้าวหน้า

3.4.3 ส่วนประกอบของโครงการ

การเขียนโครงการจำเป็นต้องเข้าใจส่วนประกอบต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อให้การเขียนโครงการเป็นไปตามลำดับขั้นตอน มีเหตุผลน่าเชื่อถือ และการเขียนส่วนประกอบของโครงการครบถ้วนช่วยให้การลงมือปฏิบัติตามโครงการเป็นไปโดยราบรื่น รวดเร็ว และสมบูรณ์ ส่วนประกอบของโครงการ จำแนกได้ 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. **ส่วนนำ** หมายถึง ส่วนที่ให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับโครงการนั้น ๆ ส่วนนำของโครงการมุ่งตอบคำถามต่อไปนี้ คือ โครงการนั้นคือโครงการอะไร เกี่ยวข้องกับใคร ใครเป็นผู้เสนอหรือดำเนินโครงการ โครงการนั้น มีความเป็นมา หรือความสำคัญอย่างไร ทำไมจึงจัดโครงการนั้นขึ้นมา และมีวัตถุประสงค์อย่างไร ซึ่งจะเห็นได้ว่า เนื้อความในส่วนนำนั้นต้องมีรายละเอียดเพียงพอที่จะให้ผู้อ่านและผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้น ก่อนจะอ่านรายละเอียดส่วนอื่นในโครงการต่อไป ส่วนนำของโครงการประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้

- 1.1 ชื่อโครงการ
- 1.2 ผู้รับผิดชอบโครงการ
- 1.3 หลักการและเหตุผล
- 1.4 วัตถุประสงค์

การเขียนส่วนนำของโครงการต้องทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของโครงการนั้น พร้อมตัดสินใจว่าเป็นโครงการที่น่าสนใจหรือไม่อย่างไร หากผู้อ่านเป็นกลุ่มบุคคลที่มีหน้าที่ต้องพิจารณานุมัติหรือสนับสนุนทุนก็อาจเกิดแนวคิดว่าจะให้ความช่วยเหลือโครงการนั้นแค่ไหน เพียงใด ก่อนที่จะอ่านรายละเอียดอื่น ๆ ต่อไป ดังนั้น ผู้เขียนโครงการต้องพิถีพิถันในการใช้ภาษาให้ถูกต้องชัดเจน รัดกุม และมีความเหมาะสม โดยชี้แจงเหตุผลสำคัญที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน

2. **ส่วนเนื้อความ** หมายถึง ส่วนที่เป็นสาระสำคัญของโครงการ ได้แก่ วิธีดำเนินการซึ่งกล่าวถึงลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน รวมทั้งพื้นที่การปฏิบัติงาน ซึ่งครอบคลุมปริมาณและคุณภาพ ตลอดจนการดำเนินงานตาม วัน เวลา และสถานที่ ส่วนเนื้อความของโครงการประกอบด้วย หัวข้อต่อไปนี้

- 2.1 เป้าหมายของโครงการ
- 2.2 ขั้นตอนการดำเนินงาน
- 2.3 วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินงาน

วิธีดำเนินการจัดเป็นหัวใจสำคัญของโครงการ ผู้เขียนต้องพยายามอย่างยิ่งที่จะไม่ทำ ำให้ผู้อ่านเกิดความสับสน วิธีดำเนินการควรแยกอธิบายเป็นข้อ ๆ ให้ชัดเจนตามลำดับขั้นตอนการทำงาน อาจทำแผนผังสรุปวิธีดำเนินการตาม วัน เวลา เพื่อความชัดเจนด้วยก็ได้

3. ส่วนขยายความ ส่วนขยายความ หมายถึง ส่วนประกอบที่ให้รายละเอียดอื่น ๆ เกี่ยวกับโครงการ ได้แก่ ประโยชน์ หรือผลที่คาดว่าจะได้รับงบประมาณดำเนินการ หรือแหล่งเงินทุนสนับสนุน ตลอดจนการติดตามและประเมินผล ส่วนขยายเนื้อหาของโครงการ ประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้

3.1 งบประมาณที่ใช้

3.2 การประเมินโครงการ

3.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ทั้งนี้ในส่วนขยายความ อาจเพิ่มเติมผู้เสนอโครงการไว้ในตอนท้ายของโครงการ ในกรณีที่เป็นโครงการที่ต้องเสนอผ่านตามลำดับขั้นตอน และผู้อนุมัติโครงการ ลงนามในตอนท้ายสุดของโครงการ

3.5 โครงการจิตอาสาและการบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม

การเขียนโครงการจิตอาสาและการบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม ผู้จัดทำโครงการจะต้องรู้และเข้าใจโครงสร้างของโครงการเสียก่อนว่าประกอบไปด้วยส่วนใดบ้าง ซึ่งโดยทั่วไปโครงสร้างของโครงการ ประกอบด้วย

1. ชื่อโครงการ ส่วนใหญ่มาจากงานที่ต้องการปฏิบัติ โดยจะต้องมีความชัดเจนเหมาะสม เฉพาะเจาะจง กะทัดรัด และสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน

2. หลักการและเหตุผล เป็นการกล่าวถึงปัญหาและสาเหตุและความจำเป็นที่ต้องมีการจัดทำโครงการ โดยผู้เขียนโครงการจะต้องพยายามพรรณนาความ โดยหาเหตุผล หลักการ ทฤษฎี แนวทางนโยบายของรัฐบาล นโยบายของกระทรวง กรม ตลอดจนความต้องการในการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อแสดงข้อมูลที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือและ ให้ความสำคัญของสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลด้วย เพื่อให้ผู้อนุมัติโครงการจะได้ตัดสินใจสนับสนุนโครงการต่อไป

3. วัตถุประสงค์ เป็นการระบุถึงเจตจำนงในการดำเนินงานของโครงการ โดยแสดงให้เห็นถึงผลที่ต้องการจะบรรลุไว้อย่างกว้าง ๆ มีลักษณะเป็นนามธรรมแต่ชัดเจนและไม่คลุมเครือ โครงการหนึ่ง ๆ อาจมีวัตถุประสงค์มากกว่าหนึ่งข้อก็ได้ กล่าวคือ มีวัตถุประสงค์หลัก วัตถุประสงค์รอง และวัตถุประสงค์เฉพาะก็ได้ การเขียนวัตถุประสงค์ที่ดี สามารถเขียนวัตถุประสงค์โดยยึดหลัก SMART คือ 1) Sensible and Specific คือต้องมีความเป็นไปได้และมี

ความเฉพาะเจาะจงในการดำเนินงานโครงการ 2) Measurable คือต้องสามารถวัดและประเมินผลระดับของความสำเร็จได้ 3) Attainable คือต้องระบุถึงการกระทำที่สามารถปฏิบัติได้ มีใช้สิ่งเพื่อมัน 4) Reasonable and Realistic คือต้องระบุให้มีความเป็นเหตุเป็นผลและสอดคล้องกับความเป็นจริง และ 5) Time คือต้องมีการกำหนดขอบเขตของเวลาที่จะกระทำให้สำเร็จได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้การเขียนวัตถุประสงค์ยังต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ ประกอบด้วย 1. ใช้คำกริยาที่แสดงถึงความตั้งใจจริง เช่น เพื่อเพิ่ม... เพื่อลด... เพื่อส่งเสริม... เพื่อปรับปรุง...เพื่อขยาย... เพื่อรณรงค์... เพื่อเผยแพร่... เป็นต้น 2. ระบุผลผลิต (output) หรือ ระบุผลลัพธ์ (outcome) ที่ต้องการให้เกิดขึ้นเพียงประการเดียวในวัตถุประสงค์หนึ่งข้อ ถ้าเขียนวัตถุประสงค์ไว้หลายข้อ ข้อใดทำไม่สำเร็จเราสามารถประเมินผลได้ ซึ่งอาจกำหนดเป็น วัตถุประสงค์หลัก 1 ข้อ และวัตถุประสงค์รอง 1 – 2 ข้อ โดยมีเงื่อนไขว่า 2.1 ถ้าบรรลุ วัตถุประสงค์หลัก แต่ไม่บรรลุวัตถุประสงค์รอง ควรทำต่อไป 2.2 ถ้าบรรลุวัตถุประสงค์รอง แต่ไม่บรรลุวัตถุประสงค์หลัก อาจยุติโครงการ 3. กำหนดเกณฑ์มาตรฐานของความสำเร็จที่วัดได้ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ 4. กำหนดช่วงเวลา พื้นที่หรือกลุ่มเป้าหมาย

4. เป้าหมาย เป้าหมาย หมายถึง ระบุถึงผลลัพธ์สุดท้ายที่คาดว่าจะได้จากการดำเนินโครงการ โดยจะระบุทั้งผลที่เป็นเชิงปริมาณและผลเชิงคุณภาพ เป้าหมายจึงคล้ายกับ วัตถุประสงค์ แต่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงมากกว่า มีการระบุสิ่งที่ต้องการทำได้ชัดเจนและระบุ เวลาที่ต้องการจะบรรลุ

5. วิธีการดำเนินงาน เป็นการให้รายละเอียดในการปฏิบัติ โดยปกติจะแยกเป็น กิจกรรมย่อย ๆ หลายกิจกรรม แต่เป็นกิจกรรมเด่น ๆ ซึ่งจะแสดงให้เห็นความเด่นชัดตั้งแต่ กิจกรรมเริ่มต้นจนถึงกิจกรรม สุดท้ายว่ามีกิจกรรมใดที่ต้องทำบ้าง ถ้าเป็นโครงการที่ไม่ซับซ้อนมากนักก็มักจะนิยมใช้แผนภูมิแกนต์ (gantt chart) หรือแผนภูมิแท่ง (bar chart)

6. ผู้รับผิดชอบโครงการ เป็นการระบุว่าใครหรือหน่วยงานใดเป็นผู้รับผิดชอบ และมีขอบเขตความรับผิดชอบอย่างไรบ้าง ทั้งนี้เพื่อว่ามีปัญหาจะได้ติดต่อประสานงานได้ง่าย

7. งบประมาณ เป็นการระบุค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ในการดำเนินกิจกรรมขั้นต่าง ๆ โดยทั่วไปจะแจกแจงเป็นหมวดย่อย ๆ เช่น หมวดค่าวัสดุ หมวดค่าใช้สอย หมวดค่าตอบแทน หมวดค่าครุภัณฑ์ ซึ่งการแจกแจงงบประมาณจะมีประโยชน์ในการตรวจสอบความเป็นไปได้ และตรวจสอบความเหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ควรระบุแหล่งที่มาของ งบประมาณด้วยว่าเป็นงบประมาณแผ่นดิน งบช่วยเหลือจากประเทศต่างประเทศ เงินกู้ หรือ เงินบริจาค เป็นต้น

8. สถานที่ดำเนินการ เป็นการระบุสถานที่ตั้งของโครงการหรือระบุว่กิจกรรมนั้นจะทำ ณ สถานที่แห่งใด เพื่อสะดวกต่อการจัดเตรียมสถานที่ให้พร้อมก่อนที่จะทำกิจกรรมนั้น ๆ

9. ระยะเวลาในการดำเนินการ เป็นการระบุระยะเวลาเริ่มต้นโครงการและระยะเวลาสิ้นสุดโครงการโดยจะต้องระบุวัน เดือน ปี เช่นเดียวกับการแสดงแผนภูมิแกนต์ (gantt Chart)

10. ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ เป็นการระบุถึงผลที่คาดว่าจะได้รับการดำเนินการ ประกอบด้วย ผลทางตรงและผลทางอ้อม นอกจากนี้ ต้องระบุด้วยว่าใครจะได้รับประโยชน์จากโครงการบ้าง ได้รับประโยชน์อย่างไร ระบุทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

11. การประเมินผลโครงการ เป็นการแสดงรายละเอียดว่าจะมีวิธีการควบคุมติดตามและประเมินผลโครงการอย่างไร ใช้เครื่องมืออะไรในการประเมินผล ระยะเวลาในการประเมินผล และใครเป็นผู้ประเมินผล เป็นต้น ดัชนีชี้วัดความสำเร็จของโครงการคืออะไร การประเมินผลโครงการ ประกอบด้วย ประเมินผลโครงการ ระยะเวลาประเมินผลโครงการ และผู้ประเมินผลโครงการ

3.6 ตัวอย่างโครงการจิตอาสาและการบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม

ชื่อโครงการ โครงการจิตอาสา พัฒนาร่วมบุญ

หลักการและเหตุผล วัดเป็นสถานที่ที่สำคัญของชาวพุทธ วัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชนที่จะได้พบปะกันมาทำบุญสร้างกุศลร่วมกัน สร้างวัฒนธรรมอันดีงามถือเป็นจุดเด่นของคนไทย แสดงถึงวัฒนธรรมวิถีการดำเนินชีวิต ปัญหาที่พบมากในปัจจุบันคือคนที่มาวัดไม่ดูแลรักษาความสะอาดส่งผลให้เกิดความสกปรก บุคลากรในการทำความสะอาดน้อยกว่าที่ควร วัดเป็นเหมือนที่พึ่งต่างๆเมื่อเกิดอะไรขึ้นก็จะนึกถึงวัดเป็นอันดับแรก คนที่เข้าไปใช้มีมากแต่ไม่มีบุคลากรที่ทำความสะอาดเพียงพอ รวมทั้งวัดยังเป็นศูนย์รวมของสัตว์ต่างๆ มากมายก่อให้เกิดเชื้อโรค สิ่งสกปรก ตามพื้นที่ต่าง ๆ ภายในวัด ทำความสะอาดไม่ไหว ผู้คนที่เข้าไปใช้ก็ยังขาดจิตสำนึกไม่ช่วยกันรักษาความสะอาดจึงท าให้ภาระของบุคลากรและพระสงฆ์ต้องทำความสะอาดหนักขึ้น ห้องน้ำในวัดก็เกิดความสกปรกซึ่งเกิดจากสิ่งปฏิกูล สิ่งอำนวยความสะดวกไม่ค่อยดีเท่าที่ควร เช่น ห้องน้ำมีกลิ่นเหม็น สกปรก ห้องน้ำบางห้องไม่มีขันตักน้ำ ไม่มีแปรงขัดห้องน้ำ น้ำยาล้างห้องน้ำขาดแคลน โปสเตอร์หรือพื้นที่บริเวณรอบๆ กุฏิพระสงฆ์ก็มีใบไม้และขยะอยู่บ้างบริเวณ

คณะผู้จัดทำจึงเล็งเห็นถึงปัญหาเหล่านี้และต้องการที่จะแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นเพื่อให้คนที่มาทำบุญทำกุศลที่วัดได้มีจิตใจที่ดีในการมาทำบุญที่วัดเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและศาสนสถานให้คงอยู่กับพวกเราที่เป็นลูกหลานชาวพุทธสืบต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เสริมสร้างความรู้คุณธรรมจริยธรรมและปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนาได้
2. เพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสา รวมไปถึงสร้างความสัมพันธ์ด้านครอบครัวและสังคม ซึ่งเป็นการขัดเกลาทางจิตใจให้กับสมาชิก และผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้รู้คุณค่า ของการแบ่งปันและการช่วยเหลือผู้อื่น
3. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีจิตสาธารณะ และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
4. เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีจิตอาสาได้แบ่งปันความรู้ความสามารถด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมให้กับสังคม และส่งเสริมให้ผู้มีจิตอาสาได้ใช้ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ที่มีอยู่ และเกิดประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุด

เป้าหมาย

เป้าหมายเชิงปริมาณ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จำนวน 10 คน

เป้าหมายเชิงคุณภาพ พื้นที่ศาลา วัด อุโบสถ ห้องสุขา และบริเวณรอบ ๆ วัดใหม่ปิ่นเกลียวมีความสะอาดมากขึ้น

วิธีการดำเนินงาน

วัน/เดือน/ปี	รายการปฏิบัติ
22 สิงหาคม พ.ศ.2566	ประชุมปรึกษาและหาข้อสรุปเพื่อทำโครงการ
30 สิงหาคม พ.ศ.2566	ร่างโครงการ และวางแผนงาน
8-19 กันยายน พ.ศ.2566	สำรวจสถานที่และหางบประมาณในการทำโครงการ
22 กันยายน พ.ศ.2566	ลงมือปฏิบัติตามโครงการ ประเมินผลและสรุปผล

ผู้รับผิดชอบโครงการ

1. นายบุญเกิด มากบารมี ประธานโครงการ
2. นายปิติสุข ทรัพย์ทวี รองประธานโครงการ

3. นางสาวพอใจ บุญธรรม เลขานุการ
4. นางสาวเมตตา ยิ้มแย้ม ประชาสัมพันธ์
5. นายอาสา ชอบทำ เหมัญญิก
6. นางสาววันดี ดีทุกวัน กรรมการ

อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ

อาจารย์ใจบุญ บารมีเกิด อาจารย์ประจำสาขาศิลปศึกษา

งบประมาณ

หมวดรายจ่าย	รายการ/รายละเอียดค่าใช้จ่าย	จำนวนเงิน
ค่าตอบแทน	-	-
ค่าใช้จ่าย	- ค่าพาหนะเดินทาง	600
	- อาหารว่าง อาทิ เช่น ขนมปัง น้ำดื่ม ฯลฯ	500
ค่าวัสดุ	- ค่าวัสดุอุปกรณ์ เช่น น้ำยาล้างห้องน้ำ ไม้กวาด ฯลฯ	2,000
รวมทั้งสิ้น		3,100

สถานที่

วัดใหม่ตั้งใจธรรม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ระยะเวลา

วันพฤหัสบดีที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2566 เวลา 07.00 – 18.00 น.

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้คุณธรรมจริยธรรมและปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนาได้
2. ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รู้คุณค่าของการแบ่งปันและการช่วยเหลือผู้อื่น
3. ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีจิตอาสาและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการรักษาพุทธศาสนสถานร่วมกัน
4. ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ความสามารถได้เข้าร่วมกิจกรรมสังคม มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ได้ประโยชน์ต่อสังคม และส่งเสริมให้ผู้อื่นมีจิตอาสาต่อไป

การประเมินผลโครงการ

การประเมินผลโดยใช้แบบสำรวจความพึงพอใจในการร่วมทำกิจกรรมของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

กำหนดการโครงการ

โครงการจิตอาสา พัฒนารวมบุญ

วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2566 เวลา 07.00 – 18.00 น.

ณ วัดใหม่ตั้งใจธรรม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2566

- 7.00 น. นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ร่วมกันที่ วัดใหม่ตั้งใจธรรม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
- 07.30 – 12.00 น. เริ่มกิจกรรม โครงการจิตอาสา พัฒนารวมบุญ โดยมีกิจกรรม เช็ดกระจก ทำความสะอาดห้องน้ำ กวาดพื้นศาลาวัด อุโบสถ เก็บขยะ ทาสีกำแพงวัด
- 12.00 – 13.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 – 18.00 น. ดำเนินกิจกรรมต่อจากช่วงเช้า และถวายปัจจัย อุปกรณ์ทำความสะอาดให้กับวัดใหม่ตั้งใจธรรม

* กำหนดการสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

แบบประเมินความพึงพอใจ

โครงการจิตอาสา พัฒนารวมบุญ

วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2566 เวลา 07.00 – 18.00 น.

ณ วัดใหม่ตั้งใจธรรม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างหน้าข้อความที่ตรงความรู้สึกท่านมากที่สุด

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

เพศ ชาย หญิง

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจต่อโครงการ

หัวข้อการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. สถานที่ในการทำกิจกรรมเหมาะสม					
2. ระยะเวลาในการทำกิจกรรม					

เหมาะสม					
3. การเดินทางเหมาะสม					
4. ความสะอาดหลังจากทำกิจกรรม					
5. วัสดุอุปกรณ์เหมาะสม					
6. โครงการนี้เหมาะสมที่จะดำเนินการต่อ					
7. ได้รับความรู้จากกิจกรรมนี้					
8. โครงการจิตอาสา พัฒนารวมบุญ					

ขอเสนอแนะ

.....

.....

.....

4. บทสรุป

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ได้เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่น ด้วยการประดิษฐ์คิดค้นสร้างสรรค์นวัตกรรมที่สดใหม่ที่วิ่งทันต่อสถานการณ์ปัญหาและสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องเหมาะสมสอดคล้องกับชุมชนท้องถิ่น ทำให้เห็นว่านวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญจำเป็นที่จะต้องสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นเพื่อการขับเคลื่อนแก้ไขปัญหาในทุกท้องถิ่นและดำเนินไปอย่างสะดวกและนำไปใช้ได้ง่าย นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจึงเป็นการประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมทางสังคมเรื่องต่างๆ ตั้งอยู่บนฐานภูมิปัญญา จึงเป็นนวัตกรรมที่มีศักยภาพสูงในการแก้ไขปัญหา ซึ่งหนึ่งในนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่มีความโดดเด่น คือ วิศวกรสังคม ซึ่งเป็นรูปธรรมของนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ขับเคลื่อนโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศภายใต้แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ 20 ปี ทั้งนี้ชุมชนท้องถิ่นทุกแห่งต่างต้องการแรงขับเคลื่อนจากนวัตกรรมใหม่ๆ เหล่านี้ โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันที่มีการพัฒนานวัตกรรมที่หลากหลายต่อเนื่อง ความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสินค้าทางการเกษตร ตลอดจนกระบวนการขายที่มีศักยภาพและการบริการที่เป็นเลิศ นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจึงเข้ามาตอบโจทย์เรื่องเหล่านี้ นอกจากนี้หากพิจารณามิติของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น พบความเกี่ยวเนื่องและเชื่อมโยงกันโดยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางสร้างรากฐานการดำเนิน

ชีวิตที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในระดับบุคคลและครอบครัว เป็นความสามารถในการดำรงชีวิตที่สามารถพึ่งตนทั้งทางดานจิตใจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและเศรษฐกิจ ในระดับชุมชนคือการรวมกลุ่มเพื่อประโยชน์ส่วนรวมโดยอาศัยภูมิปัญญาและความสามารถของบุคคลและชุมชน ส่วนในระดับประเทศ คือการเตรียมความพร้อมและวางรากฐานให้ทุกชุมชนร่วมมือกันพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างมีภูมิคุ้มกัน ไม่ผันผวนตามปัจจัยเสี่ยงต่างๆ หากพิจารณาในมิติของศวรรษนี้ จะเห็นได้ว่ามี “นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น” เป็นเครื่องมือสำคัญ ดังนั้น นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจึงเป็นอาวุธหลักที่ทุกคนต้องช่วยกันสร้างสรรค์ ดูแลรักษา ให้คุณค่า และพัฒนาให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

คำถามท้ายบทที่ 6

1. จงให้ความหมายของนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
2. นวัตกรรมมีองค์ประกอบสำคัญกี่ประการ อะไรบ้าง
3. จงอธิบายความหมายของวิศวกรสังคม
4. เครื่องมือสำคัญของวิศวกรสังคม มีอะไรบ้าง จงอธิบาย
5. Soft Skill กับวิศวกรสังคม มีความสัมพันธ์กันอย่างไร
6. การจัดการเรียนการสอนแบบข้ามศาสตร์แบบลงมือปฏิบัติจริง (Multidisciplinary Active Learning) มีความสำคัญในการสร้างวิศวกรสังคมอย่างไรบ้าง
7. จงอธิบายกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสา
8. หลักการและแนวทางการจัดกิจกรรมจิตอาสา ประกอบด้วยอะไรบ้าง
9. การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ หรือโครงการจิตอาสา ประกอบด้วยการทำงานตามกระบวนการ 5 ขั้นตอน ได้แก่อะไรบ้าง
10. นักศึกษาฝึกเขียนโครงการจิตอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น คนละ 1 โครงการ

เอกสารอ้างอิง

- เกียรติพงษ์ อุคตมณะธีระ. (2551). **แผนภูมิแก๊งปลา (Fishbone Diagram) หรือแผนผังแสดงเหตุและผล (Cause-and-Effect Diagram)**. สืบค้นเมื่อ 2 กันยายน 2566, จาก <https://bit.ly/3HXRA6o>.
- มณี อภาณันท์กุล รุจา ภูโพนบูลย์ และ กุสุมา คุววัฒน์สัมฤทธิ์. (2558). การวิเคราะห์และบูรณาการดัชนีชี้วัดสุขภาพพอเพียงกับแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใน **วารสารสภาการพยาบาล**. 30(1), 41-57.
- จารุณี มุมบ้านเช่า. (2560). การวิจัยแบบบูรณาการข้ามศาสตร์. **วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์**. 25(1) : 119-132.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และ ปรียานุช ธรรมปิยา. (2557). **ตามรอยพอ ชีวิตพอเพียงสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน**. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- จุฑา เทียนไทย. (2550). **การจัดการมุมมองของนักบริหาร**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : แมคกรอ-ฮิล.
- นงรัตน์ อิศโร. (2564). พระบรมราโชบายด้านการศึกษาับภารกิจของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏในการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น. **วารสารทหารพัฒนา**. 45(2) : 53-63.
- นิวัฒน์ รักรัษรอด, นิตยา กันตะวงษ์ และพรศักดิ์ อาษาสุจริต. (2558). การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียงของโรงเรียนในกลุ่มสุราษฎร์ธานี 2. **วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี**. 2 (1), 88-100.
- ประสพโชค มั่งสวัสดิ์ และ นิรมล อริยอากาศมล. (2555). **เศรษฐกิจไทย 15 ปีหลังวิกฤติ: พอเพียงหรือยัง?**. สืบค้นเมื่อ 23 กรกฎาคม 2566 จาก http://cse.nida.ac.th/main/images/ThaiEco-15yrs_afterCrisis.pdf
- มหาวิทยาลัยมหิดล. (2553). **โครงการพระราชดำริ ทั่วโลกถ้วนทั่วของ สรรเสริญ**. สืบค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2566 จาก <https://muarms.mahidol.ac.th/th/27oct2559/page03>
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2559). **เศรษฐกิจพอเพียง**. สืบค้นเมื่อ 21 กรกฎาคม 2566 จาก <http://www.chaipat.or.th>
- สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย. (2558). **การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง**. สืบค้น เมื่อ 12 กรกฎาคม 2566 จาก http://tv11.prd.go.th/ewt_news.php

สยามรัฐออนไลน์. (2559). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: มรดกอันล้ำค่าตลอดกาลแต่ชาวไทยและชาวโลก**. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2566 จาก

<https://www.siamrath.co.th/n/5230>

สุदारัตน์ พิมลรัตนกานต์. (2558). **ทักษะชีวิตและสังคม**. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9**. สืบค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2566 จาก

http://www.rpu.ac.th/Library_web/doc/e-book_T/plan9.pdf

เสรี พงศ์พิศ. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียง เกิดได้ ถ้าใจปรารถนา**. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์.

_____. (2552). **แนวคิดแนวปฏิบัติ ยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พลังปัญญา.

_____. (2552). **วิถีชุมชนพอเพียง**. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์. Home business of America. (2559). การวางแผนการเงิน. สืบค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2566 จาก

<http://www.homebusinessofamerica.com/shouldknow/compare.html>

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี. (2542). **การประเมินผลโครงการ แนวคิดและแนวปฏิบัติ**.

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และสุริยา วีรวงศ์. (2543). **คู่มือการประเมินผลโครงการ**. กรุงเทพฯ :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). **จิตอาสา : สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติ**

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.

สมพิศ สุขแสน. (2542). **นโยบายสาธารณะและการวางแผน**. อุดรดิตต์ : สถาบันราชภัฏอุดรดิตต์

สุวิมล ตีรกานันท์. (2543). **การประเมินโครงการ : แนวทางสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Mkschool team. (2559). **หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง**. สืบค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2566 จาก <http://webcontest.cs.kku.ac.th/2558/g5836/p2.html>

The creator. (2559). **ความพอดี 5 ประการ**. สืบค้นเมื่อ 26 กรกฎาคม 2566 จาก

<http://porlaewdeethecreator.com>